

תצא ב

דער דין¹¹ „בונים בחול ואח"כ מקדישין“, קומט אויס, אז „בשעת חידושו“ (ווען דער מקדש ווערט געבויט), האט ער נאך ניט קיין קדושה ובמילא איז ער דאן חייב במעקה.

דער תירוץ איז אבער צע"ג¹²:

(א) דאס וואס בתי כנסיות ובתי מדרשות זיינען פטור ממעקה איז (ניט ווייל זיי זיינען „קודש¹³“, נאר) ווייל זיי זיינען ניט „גגך“ — זיי האבן ניט קיין בעלים¹⁴; וא"כ האט אויך היכל המקדש געדארפט זיין פטור ממעקה, ווארום כאטש ער ווערט נבנה בחול, ווערט ער אבער ניט דערמיט „גגך“.

א. אויפן פסוק: „כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך“ שטייט אין ספרי¹⁵: „בית — לרבות היכל“,

אז די מעקה אויפן גג פון היכל המקדש איז געווען (ניט נאר „לנוי“ וכיו"ב, נאר) א חיוב, מצות מעקה.

איז יודע די שאלה: דער דין איז, אז בתי כנסיות ובתי מדרשות זיינען פטור פון א מעקה, ווי די גמרא דרש'נט „גגך . . למעוטי בתי כנסיות ובתי מדרשות“ — איז פארוואס איז דער היכל המקדש מחוייב במעקה?

ב. דער ראגאטשאווער ענטפערט אויף דעם, אז דער חיוב מעקה איז חל (ווי עס שטייט אין ספרי¹⁶) „משעת חידושו“ — גלייך ווען דער בית ווערט געבויט (נאך איידער מ'הויבט אן אים נוצן¹⁷): און וויבאלד אז ביים מקדש איז

(11) מעילה יד, א.

(12) נוסף על העיקר, שדין הגיל בספרי דחייב „משעת חידושו“ הוא דעת יחיד, ולא הובא ברמב"ם כו' (ראה ספרי דבי רב שם. וראה מגדל עוז להל' רוצח ושמירת נפש פי"א הי"ג).

(13) גבי מזוזה כתב הרמב"ם (הל' מזוזה פ"ז הי"ז) ש„פטורין לפי שהן קדש“, אבל [נוסף לזה שגם בזה פירש בחת"ס (שו"ת יו"ד סרפ"א) שהטעם הוא לפי שאינם דירת הדיוט, ודוקא דירת הדיוט חייבת במזוזה ע"ש. ועיין ל' החינוך מצוה חכג — הרי"ן גבי מעקה לא הובא טעם זה (אבל ראה הערה הבאה). וברמב"ם (הל' רוצח כ"י שם הי"ב) מפורש שנתמעטו מגגך, לפי שאינם עשויים לדירה, כדלקמן בפנים. (14) כפרשי חולין שם — נעתק לקמן בפנים (ר"ס ג).

ואולי י"ל (בדעת הצפ"ע), ע"פ מ"ש במ"א (צפ"ע) שו"ת ואורש"א סי' קיב. וראה שו"ת דווינסק ח"ב סי' כ"ב) בבאור פרש"י זה, ד„בשר שבקדושה איז בו קנין עצם“ — שזהו מחמת הקדושה שבו. וא"כ במקדש קודם שמקדישין אותו אין שייך טעם זה. ולהעיר ממנה שם: שאינם בית דירה מכש"כ היכל וגם הוא לגבוה ולא קרי גגך כי הוא של גבוה כמו שדרשינן בכל מקום שלך ולא של גבוה (אבל כתוב זה רק בנוגע להיכל, ולא לביהכ"ס כו' שאינם „של גבוה“ כ"א דבני העיר. וראה לקמן סעיף ג).

(1) פרשתנו כב, ת.

(2) אף שיש מוחקים זה — הרי נוסף ע"ז שכן הוא בדפוס ויניציא וכו' — כן הוא גם בכתי' הסיפרי (ראה הוצאות ר"מ א"ש, האראוויץ — הובאו באנצ' תלמודית מע' היכל ע' מח).

(3) מדות פ"ד מ"ז. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ד הי"ג.

(4) כמו שפ"י בספרי דבי רב לספרי שם.

(5) ספרי דבי רב שם. מנ"ח מצוה תקמו. ועוד.

(6) חולין קלו, א.

(7) ראה הנהגת בצפ"ע עה"ת פרשתנו שם. צפ"ע הל' בית הבחירה שם (ירושלים תשל"ט) ובהנמנו שם.

(8) פרשתנו שם.

(9) כ"ה ביליש פרשתנו שם. ועוד. ובספרי

לפנינו: חדשות.

(10) כן מפרש גם ברבינו הלל וספרי דבי רב לספרי שם. אבל בתולדות אדם שם: כשהוא חדש לו ויכנס לדור בו.

חייב במעקה, ווי די גמרא¹⁶ זאגט, אז כאטש פון ווארט „גגך“ איז משמע „דיך אין דשותפות לא“, פונדעסט-וועגן, וויבאלד דער פסוק טייטשט אויס דעם טעם פון מעקה — „כי יפול הנופל ממנו“, און מצד דעם חשש איז נישט קיין נפק"מ צי ס'איז א בית של יחיד אדער של שותפין, דעריבער איז א בית של שותפין מחויב במעקה²⁰ —

ווערט דאך לפ"י קשה: מיט וואס זיינען אנדערש בתי כנסיות ובתי מדרשות וואס ווערן יע נתמטעט פון ווארט „גגך“? אפילו אז ס'איז נישט „גגך“, מוז מען דאך אבער באווארענען דעם חשש פון „כי יפול הנופל ממנו“.

איז רש"י מסביר, אז ביי בתי כנסיות ובתי מדרשות איז נישטא וועמען צו מחייב זיין: דער חיוב מעקה איז אויף די בעלים פון דעם בית (און ביי בית של שותפין — איז דער חיוב מעקה אויף יעדערן און אלע שותפים), אבער די בני העיר (וועלכע האבן געבויט דעם ביהכנס'ס אדער ביהמ"ד) אין חלק לאחד מהן אין ביהכנס'ס וביהמ"ד, ווייל „אף לבני עבר הים הוא“²¹, איז במילא נישט שייך ארויפצולייגן אויף זיי דעם חיוב צו מאכן א מעקה.

ס'איז קיין סתירה נישט פון דעם וואס מען געפינט, אז לגבי אנדערע דינים²² ווערן די בני העיר יא פאררעכנט ווי די

מען קען נישט ענטפערן אז תירוצו איז לויטן טעם הרמב"ם¹⁵ — אז דאס וואס בתי כנסיות ובתי מדרשות זיינען פטור ממעקה איז (נישט ווייל זיי באלאנגען נישט צו יחידים, נאר) „לפי שאינן עשויים לדירה“: משא"כ דער היכל וואס בשעת בנינו איז ער נאך „חול“, קען ער דעמאלט גענוצט ווערן לדירה, און דערפאר איז ער מחויב במעקה,

ווייל¹⁶ אע"פ אז „בונים בחול ואח"כ מקדישין“, וויבאלד אבער אז עס ווערט געבויט לשם מקדש, איז מסתבר, אז מען האט זיך נישט משתמש געווען (אדער — מען טאר נישט משתמש זיין זיך) מיטן בית לצרכי הדיוט¹⁷.

ב) א בית המחויב במעקה — אז מ'האט אים דערנאך געמאכט פאר א ביהכנס'ס (וכיו"ב — בית הפטור ממעקה), ווערט במילא בטל חיוב המצוה דמעקה¹⁸.

ג. ויש לומר הביאור בזה:

רש"י¹⁹ איז מסביר, אז דאס וואס בתי כנסיות ובתי מדרשות זיינען נישט בכלל „גגך“ איז ווייל „אין חלק לאחד מהן בו שאף לבני עבר הים הוא“. דערמיט בא-ווארנט רש"י פארוואס בתי כנסיות כו' זיינען אנדערש פון א בית של שותפין:

דער דין איז, אז בית של שותפין איז

(15) הל' רוצח כו' שם. וכ"ה בשו"ע ח"מ סתכ"ז סיג.

(16) נוסף לזה שאא"פ לפרש כן בצפ"ע, שלא הביא שם דברי הרמב"ם.

(17) ולהעיר מהאיסור לבנות בית בתבנית היכל (ע"ז מג, א. ושי". רמב"ם הל' ביהביח פ"ז ה"י).

(18) דבפטור ביהכנס'ס וכו' אין תנאי בזה שצ"ל נבנה מתחלתו לשם זה, ולא כשקנו בית (דירה) ועשאוהו ביהכנס'ס כו' — ומעשה רב.

(19) חולין שם (בטעם הראשון. בטעם השני — ראה לקמן סעיף ה).

(20) ובלי הרמב"ם הל' רוצח כו' שם: לא תלה אלא בנופל.

(21) ובמילא אין חלק מבורר, או אינו שווה פרוטה ועוד. וראה לקמן הערה 31. ועצ"ע.

(22) כמו גבי מזוזה ונגעים (אם יש בו בית דירה) — ראה יומא יא, ב ואילך (ועיין פרש"י שם יב, רע"א החילוק בין דכפרים לדכרכים. וראה אנציקלופדי תלמודית ע' בית הכנסת ע' רא. ושי"). וראה גם משנה נדרים (מח, רע"א) „ואסורים בדבר של אותה דבר“ (ו) בית הכנסת. וראה

און אע"פ אז בשעת דער יחיד גיט זיין נדבה אין דער קופה, איז עס באופן פון „ימסרם לצבור יפה יפה“²⁸ (ניט ווי ממון וואס געהערט צו כמה יחידים בתור שותפות) — פונדעסטוועגן ווערט דורך דעם ניט נתבטל (לגמרי) דער חלק היחיד²⁹ (כידוע די רא"י אויף דעם פון בקשת משה (בקשר צו קורח ועדתו): „חלקם (בתמידי צבור) לא יקובל“³⁰); און דערפאר איז דער מקדש (עכ"פ) מעין שותפות דכל ישראל.³¹

און וויבאלד אז יעדער איד האט א חלק אין ביהמ"ק — כנ"ל (ובמכש"כ — פון תמיד), דעריבער זיינען די אידן³²

בעלים פון דעם ביהמ"ק כו' — ווייל לגבי חיוב מעקה איז נוגע (ניט נאר דער קנין הגוף פון ביהמ"ק כו', וואס גע' הערט בלויז צו די בני העיר, נאר אויך) אז דאס איז זייער א מקום לדור³³,

משא"כ בביהמ"ק וואס כל ישראל האבן רעכט צו אריינגיין און משתמש זיין זיך מיט יעדן בית הכנסת שבכל עיירות שבעולם³⁴; ובלשון פון ראגא' טשאווער³⁵: „גבי מעקה . . תלי בדירה ודירת בהכ"נ שייך לכל“³⁶.

ד. עפ"י ווערט אויך רעכט פאר' וואס דער היכל המקדש איז חייב במעקה:

אין דעם מקדש האבן אלע אידן גע' האט א חלק, (כעיון) שותפות: סיי אין דעם מקום המקדש, וואס דוד המלך האט געקויפט פון ארונה היבוסי מיטן געלט וואס ער האט גענומען פון אלע שבטים³⁷; און עד"י דער מקדש גופא ווערט דאך געבויט פון נדבות הצבור (און פונקט ווי אלע אידן האבן זיך משתתף געווען אין נדבת המשכן, איז מסתבר, אז אלע אידן האבן זיך משתתף געווען אויך אין דער קופה ולשכה פון וועלכער מ'האט געבויט (אדער בדק בית ה)מקדש):

- (23) שבזה תלי הענין ד'פול הנופל ממנו.
וראה לקמן הערה 39.
(24) ראה גם נמוקי נדרים שם. וראה המובא באנציקלופדי תלמודית שם.
(25) צפעין מהדית פו, א. ועייגיב שרית צפעין דווינסק ח"ב סיג.
(26) ומסיים „ואין ג'מ בין של כפרים לשל כרכים“ (ראה הנסמן לעיל הערה 22).
ולהעיר מהשקוים אם שוכר חייב במעקה מהית (שדיח כללים מע' המים כלל קצה. ושיג). ואכ"מ.
(27) ספרי (ורשי') ראה יב, יד. זכחים קטז, ב.
פרשי יומא שם ד"ה אלא.

- (28) ר"ה ז, ריש ע"ב. ושיג.
(29) האריך בזה בצפעין בכ"מ (ראה מפענח צפונות פ"ד ס"ב וס"ד, ושיג. אבל ראה השקוים בזה (שרית שם ס"ב-יג. ועוד) גם גבי ביהמ"ק, דאף ששייך לכל (בני) העיר, נשאר בו חלק היחיד. וראה גם לקושי ח"ח ע' 112 ואילך.
(30) פרשי קרח טו, טז. ממבדיר מ"ח, י.
(31) כן מוכח ג"כ ממש בפיה"מ נדרים שם גבי דבר של עולי בבל מותר: „דבר של עולי בבל הוא הדבר המשותף לכל עולי הרגל . . שכונין אותו . . מממון כל ישראל יוש לכל אחד מהם בהן קנין אלא שהוא מועט מאד אין חוששין לו“ (כ"ה הלשון בתרגום קאפא. ועד"י הובא במאירי שם (וכ"כ בפירושו הוא). ובפיה"מ לפנינו (הובא בתו"ס): אין זה כ"א זכות מעט מאוד שאין לאחד מהם שום רשות. וגם להטעם (תוס', ר"ן, פ"י הרא"ש, רע"ב ועוד שם) משום דהפקר הו' ולא דשותפין — היינו משום דלא נתנוהו להם להיות שותפין בו לענין שיוכל האחד לאסור חלק חבירו' (תוס' שם).
— ומכיון שלכל בני משתתפים בממון בבנין המקדש, לבס, חלקם במקדש (לענין חיוב מעקה) הוא יותר מהחלק שיש לכל ישראל בביהמ"ק מחמת זה ש'דירת בהכנים שייך לכל' (כנ"ל סיג מפרשי והצפעין) — ראה לעיל הערה 21.
(32) ואף שישראל מותר להכנס רק בעזרות ולא בהיכל שעליו המעקה — ה"ז רק משום ארי דרביע * אבל ראה לקמן הערה 39 — בנוגע לעליית וגג ההיכל.

(*) ומיש' בחתים (שכפונים ההערה) (דגם)
ביהכנסת הוא "דירת גבוה" — היינו רק לענין
"דירה" שצ"ל במזוזה, דדירת גבוה לא נק' דירה;
משא"כ מעקה — תלוי ב"גג" וביפול הנופל —
ככפונים.

משא"כ אכילת קדשי קדשים, וואס די אכילה איז א מצוה וואס מצוותי' אחשבי⁴⁸ ובפרט אז עס דארף זיין אין אן אופן פון „למשחה — לגדולה“⁴⁹, איז דאס אז ענין של קביעות. תורה האט געהייסן עסן ק"ק בהיכל (עכ"פ בשעת הדחק), איז עס א „בית דירה“⁵⁰.

ו. דער ביאור החילוק צווישן ביהכנס כו' און ביהמ"ק (לגבי חיוב מעקה) בפנימיות הענינים — וועט זיין פארשטאנדיק לויטן ביאור ענין המעקה בעבודה רוחנית:

דער פירוש פנימי אין „ועשית מעקה לגגך גו' כי יפול הנופל ממנו“ איז: „גגך“ ווייזט אויף הגבהה וגאווה⁵¹, און „ועשית מעקה לגגך“ מיינט, אז מען מוז פארצאמען און מגביל זיין די גאווה⁵²; „כי יפול הנופל ממנו“ — ווייל מדת הגאווה איז דער שרש פון יעדער נפילה רוחנית, כידוע⁵³ אז מדות רעות ביים אדם נעמען זיך פון זיין ישות וגאווה.

און דאס איז אויך די הוראה כללית פון דעם וואס אויך דער היכל דארף האבן א מעקה:

כעין תדורו⁴⁰, אז „עיקר מצות הישיבה בסוכה“ איז די אכילה בסוכה⁴¹.

און דערפאר איז מקדש א „בית דירה“, ווייל דאס איז דער מקום קבוע אויף אכילת קדשים⁴²; און אע"פ אז אכילת קדשים איז נאר בעזרה און נישט אין היכל (אויף וועלכן ס'איז געווען די מעקה (על גגו)) — איז אבער דער דין⁴³, אז מען מעג

ויותר מזה — מען דארף און מען מוז (בשעת הדחק) עסן קדשי קדשים בהיכל.

[ס'איז קיין קשיא נישט פון דעם וואס בשעת הדחק מעג א ת"ח עסן אויך אין א ביהכנס⁴⁴ (וכש"כ אין א ביהמ"ד⁴⁵) און אעפ"כ ווערן זיי נישט אנגערופן „בית דירה“ כנ"ל — ווייל דארטן איז דער היתר מצד דעם וואס אזא אכילה ושת"י (ושינה) איז דרך עראי, און דערפאר הייסט עס נישט א „בית דירה“ אויף נתחייב ווערן במעקה, ווייל ס'איז נאר ע"ד ווי א דירת עראי (סוכה⁴⁶); בית בחול פחות מל' יום וואס איז פטור ממזוזה⁴⁷;

(48) ראה בכורות י, א. רש"י ד"ה חלה (ביצה כו, ב).

(49) קרח יח, ת. וזבחים צא, א (וש"נ).

(50) והא דהיכל פטור ממזוזה, ה"ז מפני שהוא קודש (וימא יא, ב. רמב"ם הל' מזוזה פ"ז ה"ז). וגם לפמ"ש בחת"ס (כניל הערה 13) שתלוי רק בענין דירה (של הדיוט) — יש לחלק בין שם „דירה“ לענין חיוב מזוזה, לשם „דירה“ גבי מעקה (שענינו השמירה שלא „יפול הנופל“). ולהעיר מסמ"ע חו"מ שם סק"ב. וי"ל שלכן צריך ריבוי מיוחד לחיבו במעקה — „בית לרבות היכל“ — כי לולא זה ה"א דאין זה בכלל „עשויין לדירה“.

(51) להעיר ממחז"ל בנוגע לגג ביהכנס ודבתי העיר (שבת יא, רע"א).

(52) של"ה חלק תרשי"ב סוף פרשתנו. וראה אית' לה"מ פרשתנו עה"פ. ועוד.

(53) ראה דרושים עה"פ ראשית גוים עמ"ק.

(40) סוכה כח, ב. וש"נ. טושו"ע (ודאדה"ז) אר"ח ר"ס תרלט.

(41) שו"ע אדה"ז שם ס"יב. וראה טור שם. ג"כ השו"ע שם בסוף הסימן.

(42) להעיר דיישבת מלכי בית דוד היא בעזרה (רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז ה"ז).

(43) וזבחים סג, א. ספרי קרח יח, י. רמב"ם הל' מעה"ק פ"י ה"ג. וראה מנח"מ מצוה קפד.

(44) רמב"ם הל' תפלה פ"יא ה"ז (וראה כס"מ שם). טושו"ע אר"ח ר"ס קנא ונ"ב. וראה אנציקלופדי' תלמודית ע' בית הכנסת ע' קצה. וש"נ.

(45) ראה רמ"א שם. וראה פרטי החילוקים בכיהמ"ד לגבי ביהכנס — אנציקלופדי' תלמודית ע' בית המדרש ע' ריא. וש"נ.

(46) סוכה בתחלתה.

(47) מנחות מד, א. טושו"ע יו"ד סרפ"ו סכ"ב. ב"י לטור שם. ש"ד שם.

ז. מעקה כפשוטה איז דאך ניט (אזוי) אויף פארהיטן זיך, נאר (בעיקר) צו באַ-וואַרענען אַז אַ צווייטער זאל ניט פאַלן פון „גגך“.

ועד"ז איז אין ענין המעקה ברו-חניות: די „מעקה לגגך“ איז ענינה ניט נאר צו אויסהיטן זיך אליין פון אַ נפילה רוחנית, נאר אויך צוליב אַ צווייטן אידן, אַז „גגך“ — דיין גבהות וגאווה — זאל ניט גורם זיין אַ נפילה רוחנית ביי אַ צווייטן.

בשעת אַ איד פאַרנעמט זיך מיט הפצת היהדות און מקרב זיין אידן לאביהם שבשמים —

וואָס דאָס איז אויך נכלל⁵⁴ אין „כי תבנה בית חדש“ (לויט פנימיות הענין), אַז אַ איד זאל זיך ניט באַנגוגענען מיט עבודת עצמו, נאר ער דארף „אויפ-בויען“ אַ בית לה', אויפשטעלן אַ גאַנצן שלימות/דיקן „בית“, אַ סביבה וואָס זאל זיין דורכגענומען מיט אידישקייט⁵⁵ —

און דערביי האָט ער גאווה, איז עס ניט נאר אַ חסרון אין זיין עבודה (פרטית), נאר עס קען גורם זיין אַ נפילה ביים צווייטן אויף וועמען ער דארף משפיע זיין. בשעת ער איז משפיע אויף דעם זולת מיט דברים היוצאים מן הלב, אַן קיין אייגענע פניות כו', איז מען בטוח אַז די דברים וועלן אויך זיין נכנסים אל הלב און פועל זיין פעולתם;

אויב אַבער אין זיינע רייד איז דאָ אַן אַריינמישונג פון ישות וגאווה, איז לבד זאת וואָס דאָס איז אַ שטערונג אין דער השפעה והצלחה פון זיינע רייד צו מקרב זיין דעם זולת, איז עס עלול צו

מען קען מיינען, אַז די באַוואַרעניש פון אַ מעקה איז נויטיק נאר אין די ענינים פון „בית של חול“, וואָס זיין „גג“ (גבהות וגאווה) איז פשוט'ע גאווה, היפך הקדושה;

בשעת עס רעדט זיך אַבער וועגן מקדש, וואָס איז כולו קודש — איז דאָך אויך דער גג המקדש אַן עבודה דקדושה: „ויגבה לבו בדרכי ה'“⁵⁶, וכמחזל⁵⁷ אַז אַ „ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה שבשמינית“ — וואָס דארף מען דאָ באַוואַרענען — שזוה ענין המעקה?

איז די הוראה, אַז אפילו דער גג המקדש דארף האָבן אַ מעקה; און נאָכ-מער: אין מקדש גופא, איז די מעקה גע-ווען אויפן גג ההיכל, און אויך פון דעם קודש הקדשים⁵⁸.

וואָרום אפילו ווען מהאַלט שוין בתכלית העלי', מוז מען זיין געוואַרנט און געצאָמט דורך דעם הרגש הביטול; ואדרבה — „כלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקודש“⁵⁹: אפילו בשעת מהאַלט ביי אַ דרגא וואָס גיט אַן אַרט צו מיינען אַז מ'איז שוין אַ „פאַרטיקע“ כלי, אַזא וואָס איז נגמר געוואָרן בטהרה — דארף מען דאָן ערשט⁶⁰ האָבן „טבילה — אותיות ביטול“ — לקודש.

(54) דה"ב יו, ו. תר"א צא, ב. קיט, ג ואלך. לקו"ת במדבר טו, ג. ועוד.

(55) סוטה ה, א. וראה תר"א שם.

(56) כמובן ממקומות שנשמנו בהערה 3.

(57) משנה חגיגה כ, ב. וראה אוה"ת ויקרא (כרך ב) דרושים לפסח ע' תנה.

(58) להעיר מתר"א שם (קכ, א) דשמינית שבשמינית צ"ל רק בתחלת העבודה אבל אח"כ צ"ל בביטול לגמרי. וראה לקוטי לייצג אגרות ע' שה. לקו"ש ח"ב ע' 162 הערה 32.

(59) אלא שנתחלה הוי"ו בראי (סידור עם דא"ח כוונת המקוה בסופה — קנט, סע"ד).

(60) גם בפשוטות: הכנסת אורחים, יהי ביתך בית ועד לחכמים (אבות פ"א, מ"ד).

(61) ראה בארוכה בזה — לקו"ש ח"ט ע' 210, 212.

נפילה פון א נופל⁶⁶; דו דארפסט ניט זיין פון די וואס אויף זיי ווערט געזאגט „מגלגלין . . חובה על ידי חייב“ — דער גורם צום צווייטנס נפילה.

ח. אויף דעם קען מען האבן א טענה: וויבאלד ער ווייס אז ער האט ישות, איז צו וואס זאל ער זיך אריינלאזן אין א ספק — צי ער וועט יע קענען אדער ניט קענען מאכן א „מעקה“ כדבעי, וואס זאל באווארענען (זיינע און) דעם צווייטנס נפילה — ער וועט אינגאנצן ניט פארנעמען זיך מיט „בנין הבית“, ובפרט — מיט אויפבויען און מקרב זיין א צווייטן אידן!

איז דער פסוק מקדים און אלס א ברכה⁶⁷ „כי תבנה בית חדש“: א איד דארף בויען א בית לה' דורך אויפ-שטעלן ארום זיך א סביבה פון אידיש-קייט, כנ"ל: און ער קען זיך ניט פאר-לאזן אויף אנדערע, נאר עס דארף זיין „בית חדש“: פאר יעדן אידן איז צוגע-טיילט געווארן א חלק בעולם⁶⁸ וואס ער דארף מברר זיין און ער דארף אין עס מחדש זיין — דערפון מאכן א דירה לו ית'. ער קען זיך ניט פארלאזן אויף דער עבודה פון אלע פריערדיקע דורות, אדער אויף דער עבודה פון אנדערע אידן שבדורו — נאר עס ליגט אויף אים א חיוב גברא צו אויפבויען זיין חלק בעולם, וואס דאס איז זיין חידוש (און) ניט א צווייטנס.

און דערפאר, ווען ער טרעפט א צווייטן אידן — וואס דאס גופא איז

גורם זיין דעם היפך דערפון — די גאווה אין זיינע רייד קענען נאך מרחק זיין דעם שומע, ר"ל.

ועוד זאת באווארנט דער פסוק — „כי יפול הנופל ממנו“, וכפי חז"ל⁶⁹ „ראוי זה ליפול מששת ימי בראשית . . אלא שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב“:

א איד קען טענה'ן, אז די נפילה פון צווייטן איז ניט זיין שולד, נאר ווייל יענער איז „ראוי . . ליפול“, אדער נאך מער — „נופל“ כפשוטו, ער איז שוין א נופל⁷⁰:

ווען דער צווייטער וואלט געווען אן איש ישר הולך, וואלט ער מבחין גע-ווען צווישן די אמת'קייט פון זיינע רייד (וואס זיינען ווערטער פון חורו) און די ישות כו' (של האדם) וואס איז אין זיי אריינגעמישט, ע"ד מחז"ל⁷¹ „תוכו אכל קליפתו ורק“⁷²:

נאר ווייל יענער איז שוין א נופל, דעריבער, ווען ער דערהערט אן ענין פון ישות כו' פועל'ט עס אויף אים א ירידה יתירה — היינט וואס איז ער שולדיק אין דעם, אז ער זאל דארפן בא-ווארענען זיין „גג“, אז דער וואס איז שוין א „נופל“ זאל ניט האבן נאך א גרעסערע נפילה?

זאגט מען אים, אז ניט קוקנדיק וואס יענער איז א נופל, ליגט אבער אויף אים א חיוב צו פארהיטן, אז פון „גג“ — פון דיין גג — זאל ניט ארויסקומען אויך די

(62) שבת לב, א. פרשי עה"פ.

(63) ראה פענח רוא כאן: הנפל חסר ר . . לשון עבר. צרור המור כאן.

(64) חגיגה טו, ב.

(65) וע"ד קבל את האמת ממי שאמרו (פיה"מ להרמב"ם הקדמה לאבות. רמ"א בהקדמתו למחיר

(66) כמו מעקה כפשוטו, דאף שראוי ליפול משי"ב, „עונש גדול למי שמטב"ב (בחי כאן. וראה אלשיך כאן. מר"ג ח"ג פ"כ). ולהעיר מאנה"ק ר"ס כה (קלח, ב).

(67) תנחומא הובא בפרשי עה"פ.

עבודת האדם⁷⁰ — ניט נאר די עבודה מיט זיך, נאר אויך (ואדרבה — בעיקר) די עבודה פון „דירה בתחתונים“, צו מאכן פון ענינים גשמיים און וועלט בכלל א דירה לו ית'.

וואס דערפאר איז איינע פון די עבודות עיקריות אין מקדש — די עבודת הקרבנות⁷¹, מעלה זיין די בהמה וכו' גשמית לה, און עס איז דא אכילת כהנים ואכילת בעלים, וואס איז אן ענין פון עבודת הביורורים.

ועד"ז איז כללות ענין המקדש צו משפיע זיין אויף דער וועלט ארום, וואס דערפאר זיינען די חלונות המקדש גע-ווען „שקופים אטומים“ כדי אז „אורה“ זאל לייכטן און באלייכטן דעם חוץ און זיין אז עדות „לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל“⁷².

און וויבאלד אז דער תפקיד עיקרי פון מעקה איז צו באווארענען דעם „יפול הנופל ממנו“ — א צווייטן וואס איז אין א דרגא פון „נופל“, ועד"ז ביי זיך, ווען מ'איז פארנומען מיט דער עבודה וואס איז פארבונדן מיט יורד זיין פון דער אייגענער מדריגה און פארנעמען זיך מיט בירור העולם (תבנה בית חדש)⁷³ —

דעריבער מוז א ביהכנס' וביהמ'ד, ביי וועלכע דער מענטש איז אויס-

(בהשגחה פרטית, ובמילא) א הוכחה אז יענעם בירור איז פארבונדן מיט אים — מוז ער זיך פארנעמען מיט אים.

אויב אפילו דער צווייטער איז א „נופל“, און ביי עס איז דא „גגך“ וואס קען גורם זיין א (תוספת) נפילה ביים צווייטן — איז צי דערפאר וואס ביי עס איז דא ישות וגאווה, דארף פעלן ביי א צווייטן, ביי דעם וואס זיין תיקון איז פארבונדן מיט עס? מאך א מעקה און פארצאם דיין ישות! ולא אתה בן חורין להבטל ממנה — פון פארנעמען זיך מיט א צווייטן אידן.

וכידוע דער סיפור פון חסידים בשם פון מיטעלן רבי'ן:

דער מיטעלער רבי האט געמאכט א תקנה אז די חסידים וואס פלעגן קומען קיין ליובאוויטש זאלן אויף זייער וועג צוריק אהיים חזר'ן חסידות אין די שטעטלעך וואס זיי גייען פארביי. האט איינער א יונגערמאן א חסיד — וואס פלעגט חזר'ן חסידות בטוב טעם — זיך פארקלאגט פארן מיטעלן רבי'ן, אז ביים חזר'ן חסידות דערפילט ער א רגש גאווה, וויל ער אויפהערן צו חזר'ן חסידות. האט אים דער מיטעלער רבי געענטפערט: „א ציבעלע“ זאל פון דיר ווערן, אבער חסידות זאלסטו חזר'ן!

ט. ע"פ כל הנ"ל וועט מען אויך פארשטיין דעם חילוק צווישן ביהכנס' כו' און בית המקדש:

דער ענין פון בית הכנסת ובית המדרש איז — עבודת התפלה ולימוד התורה, וואס דאס איז די עבודה רוחנית פון דעם מענטשן אין זיך און מיט זיך; משא"כ ביהמ"ק דריקט אויס כללות

(70) ראה גם לקו"ש חט"ז (ע' 293) לענין ג' תרומות המשכן, שבהן נרמזו ג' סוגי עבודה דתורה עבודה וגמ'ת. וראה שם ע' 297.

(71) ויתרה מזה ברמב"ם הל' ביהב"ח בתחלתו: מ"ע לעשות בית לד' מוכן להיות מקריבין בו הקרבנות וחוגגין אליו כו'. — ראה גם לקו"ש שם ע' 479 ובהנמטן שם.

(72) מנחות פו, ב.

(73) ראה בארוכה בזה — לקו"ש חט"ז שם (ע' 210 ואילך).

(69) להעיר שטעמו בפ"ע מר, אבל מתבל המאכל.

געטאָן פון עניני העולם, ניט האָבן קיין מעקה.

משא"כ ביהמ"ק וואָס טוט אויף אין גשמיות העולם — און אין עבודה רוחנית איז דאָס די עבודה פון בויען אַ בית לה', מאַכן פון דער סביבה אַ דירה לו ית' — ביי דעם פאָדערט זיך די באַ-וואָרעניש פון מעקה⁷⁴.

(74) להעיר מבעה"ט, צורר המור ואלשיך כאן — שמפרשים, כי תבנה בית חדש על הבהמ"ק. ע"ש.

אעפ"כ איז דער תכלית השלימות פאַרבונדן מיט בית המקדש דוקא, ווייל דורך דער עבודה דוקא פירט זיך אויס די כוונת הבריאה, אַז ס'ווערט, תבנה בית חדש — מען שטעלט אויף אַ דירה לו ית' בתחתונים, און דורך דעם איז מען אויך זוכה צום בנין בית המקדש השלישי, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ מטות תשמ"א)

תצא 1

די משנה זאגט, "כלאי בהמה מותרים לגדל ולקיים ואינם אסורים אלא מלהרביע. . (און די משנה שלאח"ז איז ממשיך) בהמה עם בהמה וח' עם ח'. . טמאה¹⁰ עם טמאה וטהורה עם טמאה עם טמאה וטהורה עם טמאה אסורין לחרוש כו".

לערנט דער רא"ש, אז "מתניתין (די צווייטע משנה) כוללת יחד טמאה עם טמאה טהורה עם טהורה טמאה עם טמאה וטהורה, ד.ה. אז דער איטור פון "כלאים דחרישה" איז אויך דא ביי טמאה עם טמאה און טהורה עם טהורה.

דער רמב"ם אָבער לערנט (אין פירוש המשניות), אז די ערשטע עטלעכע פאלן (פון דער צווייטער משנה) קומען בהמה שך צו איטור הרבעה פון דער ערשטער משנה, און בלויז די פאלן, טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה באַציען זיך צום אויספיר פון, אסורין לחרוש כו".

און דער פשט לויטן רמב"ם איז — ובפרט לויט זיין גירסא במשנה זו¹¹ אז זי הייבט זיך אן, במה דברים אמורים (אז זיי זיינען אסורים נאך, מלהרביע) בהמה עם בהמה כו, אבל טמאה עם טהורה. . אסורין (אויך) לחרוש כו".

(9) פ"ח מ"א.ב.

(10) במשניות דהרמב"ם (קאפא) — משא"כ בפיה"ם שלפנינו) מכאן ואילך — הסדר מהופך וטהורה קודם, וצ"ע.

(11) ל' הגמ' ב"ק שם.

(12) ובמלאכת שלמה (כלאים שם) ובברכי' (י"ד סי' רצו סידר) הובאה ג"כ גירסא זו, ושם גם הגי' במשניות, אבל טמאה עם טהורה כו, וכי' בכמה כת"י דמשניות — ראה משניות זרעים עם שינוי נוסחאות (ירושלים, תשל"ב) וש"נ.

א. בשייכות צום פסוק, "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", שטייט אין משנה (מס' בבא קמא): "אחד שור ואחד כל בהמה. . אי"כ למה נאמר שור או חמור אלא שדבר הכתוב בהוה", און די גמרא איז מסביר אז "כלאים דחרישה יליף שור שור משבת" (דכתיב: שורך וחמורך וכל בהמתך, רש"י).

בפירטי הדין געפינט מען א מחלוקת הראשונים:

דער רמב"ם פסק'ט, "אחד שור וחמור ואחד כל שני מינין שאחד טמא ואחד טהור. . לוקה מן התורה" (און פירט אויס, אבל מדברי סופרים שני מינין שהן כלאים בהרבעה (ד.ה. יעדע צוויי מינים (טהורים אָדער טמאים)) אסורים לחרוש בהם כאחד ולמשכן ולהנהיגם):

דער רא"ש שרייבט אויף דעם, ראין דבריו נראין, און ער פסק'ט, אז אפילו אויב שניהם טהורים אָדער שניהם טמאים, איז מען אויך עובר מן התורה.

און יסוד המחלוקת איז אין דעם פירוש פון דער משנה אין כלאים:

(1) פרשתנו כב, י"ד.

(2) ספ"ה (נד, ב).

(3) שם.

(4) וכן הובא ברא"ש ב"ק שם ובהלכות קטנות הלכות כלאים ס"ה. רדב"ז על הרמב"ם הל' כלאים פ"ט הי"ז בתחלתו. אבל ראה תוירט ב"ק שם. וראה לקמן הערה 30.

(5) ואחתנן ה, יד.

(6) הל' כלאים פ"ט ה"ח. וראה פיה"ם ב"ק שם. כלאים פ"ח מ"ב. סהמ"צ מל"ח ר"ח.

(7) בהל' קטנות שם. הובא בכס"מ לרמב"ם שם. ביי לטוירד סרצ"ו ד"ה כל העושה.

(8) ראה רדב"ז לרמב"ם שם ובפירושי ר' חיים מלטיאל עז"ח כאן (ירושלים תשמ"א).